

der bevolking

nde leus voor
de tweede helft

grooten invloed
heid van het
onomische ver-
souw deden de
iden over het
vindt evenzeer
lie ook in de
eging in meer
waring van die

reden van den
nen doen ver-
optreden tegen
gedachte niet
ten zegen zijn

seien moet de
oordeeld. Het
der meer, ook
monisch leven,
vrijheid van
n is de relatie
kerk behoeft
voor haar on-
de lagere sfeer
kan het echter
roedig vrijheid
g, terugdringen
optreden der
meenen, dat
iede verhouding
ang de zonde
— de gedachte
vindt noch in
u. Tot afweering
heid zich niet
even te helpen

ijheidsprediking
men welvaarts-
p, erger dan
het zal niet
en eeuw terug
verleden in de
en, die de op-
en.

i stelsels voor
ij geen ander
mede tegen de
t is wel afge-
gaat zij voort,
ous telkens
u doen zien,

ool het leren
te tot blozen
sober bedeeft
aan der men-
dijft. En wat
even zal zijn?
omst samenhan-
uw twijfelend
nd hebben in
er zien op ons
dag, die over
ich weer even
toch uit den
o, hoe zou ze
rijf niet, het is
in een wereld
euw, een eeuw
t en oproeien,
of bestaan. En
lbesof meent
oze personen,
ppelijke heid-
niet te ach-
u daar volle

waart ge onze
de geestdrift
verhoed niet.
wij weer het
zielskreet van
wier gezag wij
tuige eens de
eslachten; en
heze Stichting
Verkorene, de
gewees? Stel
et de Schrift
onnen stand-
Is dan toch
ruch, niet een
en te heilig
een te zinken
er dan geen
so banier als
it in 's vijands
erste was be-
bleef, en er
an dien doot
eft? heeft een
weerdanken-
geboren. En
u hooger be-
et een Amen

waarop ons starre stelsel niet zou kloppen. Wij kennen beginselen, die naar behoefte van den tijd dienen te worden toegepast. Recht, gerechtigheid en liefde moeten worden betracht, hoe ook de toestanden mogen veranderen en staat en maatschappij van gedaante mogen wisselen.

Wij zien in de historie de organisatorische lijn. Die het maatschappijleven naar Gods wil blijkaar beheerscht.

De organisatie der sociale groepen is sterker geworden; haar sociaal-economische kracht is vergroot. Daardoor kan het zelfdoen meer en meer op den voorgrond komen, al blijkt er een groote taak voor de Overheid. Dat is de kennelijke openbaringsgedachte in de geschiedenis van den laatste laatste tijd; dat is de lijn waarin wij hebben te werken.

Dat geeft vastheid in onzen gang. In de groote beweging heeft „Patrimonium“ de taak om tot een zegen te zijn voor het volk, door de ontwikkeling van het leven christelijk te beïnvloeden, niet door getal, maar door de eenwige beginselen, die wij belijden, daarbij steunend op het profetisch woord, dat zeer vast is.

Op de rede in haar geheel ga ik niet in. Het is mij alleen te doen om het eene punt, of wij niet bij machte zijn een stelsel te geven. Nu komt hier alles aan op de vraag, wat wij onder een stelsel verstaan. Is een stelsel voor ons een beschouwing van het maatschappelijk leven en een religieus-ethische opvatting van het sociale vraagstuk, dan is er zeer zeker een stelsel mogelijk. Dan is het stelsel niets anders dan de samenvatting van onze christelijk-sociale beginselen, en het uitgewerkte systeem van de gedachten, die Gods Woord biedt. Maar verstaat men onder stelsel een bepaalde constructie van het maatschappijleven en van de economische verhoudingen, dan heeft m.i. de heer Smeenk volkomen gelijk. De Schrift geeft geen maatschappijvorm. Zij zegt niet hoe praktisch de organisatie in al haar geleidingen zijn moet, en spreekt zich b.v. over bedrijfsorganisatie of vakorganisatie niet uit. Dat laat zij aan het zich veelvuldig vervormende leven over. Wel bevat zij de grondbeginselen, die voor het sociale leven gelden, en geeft zij de lijnen aan, waarin dit leven moet gestierd, maar verder gaat zij niet. Evenmin als zij op politiek terrein kiest voor den monarchalen en tegen den republikeinischen regeringsvorm, dringt ze ons op maatschappelijk gebied een keurslijf op, waarin het leven zou verstijven en verkwalen. Maar ze zegt ons wel, dat iedere maatschappijvorm van tevoren ten doode gedoemd is, wanneer niet de vreeze des Heeren het beginsel van alles is. Ook hier moet Christus het middelpunt zijn. Hij is de Middelaar der algemeene en der bijzondere genade.

K. D.

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

XXXI.

De wereldbeschouwing van Kant.

Voor den wijsgeer is niets onbelangrijk. Hij mag geen voorkeur hebben voor een bepaald terrein van het geestesleven, gelijk een kunstenaar, die, met zijn speciale gave rekenend, de andere kunstgebieden, welke buiten zijn bereik liggen, negeert. Hij mag niet in specialstudie opgaan, gelijk een vakgeleerde, die zich zijn heele leven alleen met schimmelpilanten of kevers bemoeit.

Stokpaardjes zijn, vooral in de filosofie, gevaarlijker dan Trakener hengsten.

De taak van den wijsgeer is waarheid te zoeken overal waar ze te vinden is, zoover hij ze noodig heeft voor een zuivere en allesomvattende wereldbeschouwing.

Wijsbegeerte is naar haar aard universeel; een goed wijsgeer is een goed katholiek.

Natuurlijk teekent zich zoowel de beperktheid als de bijzondere begaafdheid van den menschelijken geest af in ieder stelsel. Socrates was de man van de levenskunst, Plato van de ideeënleer, Aristoteles van de natuurwetenschap, Spinoza van de ethiek.

Ook Kant heeft zijn terrein, waar hij specialist is: de kenetheorie.

Maar de begeerte naar wijsheid liet hem geen rust vóór hij met het gecontroleerde instrument van zijn rede de wereld zelf had doorzocht en de gevonden kennis tot een monumentale eenheid had opgehoofd.

Ook in de constructie van dit wereldbeeld is hij één van de grootsten onder de grooten, en toont hij zich een universeel genie. Hetzij hij de stralen van zijn zonnig verstand richt op de zeer particuliere geheimen van het kenvermogen, hetzij hij ze richt op de problemen van godsdienst, moraal, opvoeding, schoonheidsleer, natuurkunde, of politiek, — altijd zijn de beschouwingen diepe inzichten, en noodzaakt hij tot principiële gedachten.

Op natuurkundig gebied is hij de schepper van een nieuwe kosmogonie (leer over het ontstaan van de wereld), hierin bestaande, dat ons zonnestelsel met zijn wentelende planeten de vrucht zou zijn van de ontwikkelingsbeweging van een moederlijke nevelmassa. Weliswaar is deze theorie

later op wetenschappelijke gronden onhoudbaar gebleken (gelijk zij dit apriori voor ons reeds is op Schriftuurlijke gronden), maar toch geeft deze kosmogonie een merkwaardig staaltje van de verbeeldingskracht, die de schijnbaar „droge“ hermetiek aan zijn scherpzinnigheid paart, en blijft de ontwikkelingsgedachte, die aan zijn proeve van oplossing van het wereldraadsel ten grondslag ligt, nog steeds een druk oefenen op de richting van ons denken.

Men meene trouwens niet, dat Kant het wereldprobleem heeft willen oplossen op de manier van een „wiskunde-som“, gelijk Spinoza gewaand heeft dit te kunnen. Kant ziet de wereld ook niet, op de manier der materialisten, als een mechaniek, waarin slechts oorzaken en geen doelstrevingen werken. Als theoloog is deze filosoof in zijn natuurbeschouwing beslist teleoloog (telos = doel). Het leven kan niet verklaard worden uit blinde natuurwetten, maar is een geheim, waarover eerst dan licht opgaat, wanneer wij in het doel gelooven. Voor het pure verstand is er een antithese tusschen de mechanische inrichting van de wereld, gelijk wij die waarnemen, en de doelmatigheid van de wereld, gelijk wij die door onze beschouwende oordeelskracht moeten vaststellen, maar in de goddelijke aanschouwing vallen zij samen.

Het gezicht over het geheel van Kant's wijsbegeerte krijgen we het eenvoudigst door ons aan te sluiten aan de driedeling (levens drieënheid) der menschelijke vermogens. In elk dezer drie onderscheidt Kant weer een hogere en lagere functie.

Het eerste is het kenvermogen, onderscheiden in verstand en zinlijke aanschouwing, en tezamen vormend de zuivere, of denkende, rede. Door dit vermogen krijgen wij deel aan het rijk der waarheid (in engeren zin).

Het tweede zielsvermogen is de wil, onderscheiden in den zedelijken wil en het zinlijk begeeren, tezamen besloten in de praktische rede. Dit vermogen brengt ons in het rijk der zedelijkheid.

Het derde vermogen is het gevoel, onderscheiden in esthetische oordeelskracht en het zinlijk gevoel van lust en onlust.

Door dit vermogen worden wij ingeleid in het rijk der schoonheid.

Aan elk van deze drie heeft Kant één van zijn „onsterfelijke“ hoofdwerven gewijd: De „Kritiek der reinen Vernunft“ (1781); de „Kritiek der praktischen Vernunft“ (1788); de „Kritiek der Urteilkraft“ (1790).

Daar deze werken verschenen toen de filosoof den 57-jarigen leeftijd reeds gepasseerd was, kan men ze beschouwen als den volrijpen oogst van zijn leven.

Met de kritiek van het kenvermogen opent Kant het proeludium op zijn wereldbeschouwing.

Wij gaven reeds een korte karakteristiek.

Den eigenlijken grondslag van zijn wereldbeschouwing legde Kant, gelijk wij gezien hebben, in de postulaten van de praktische rede. Uit de waarheden, die voor het pure verstand onbereikbaar zijn, maar die in den weg van het onderzoek van den zedelijken wil worden ontdekt, bloeien op de moraal, de godsdienst, en alle wereldomvattende, en wereldbeheerschende, wijsheid.

Daar wij bij Kant's zedeleer en godsdienstfilosofie reeds hebben stilgestaan, blijft nog over de taak op zijn wijsbegeerte van het recht de aandacht te vestigen.

Ook in het leven der volken ziet Kant (gelijk in de natuur) een lijn van ontwikkeling. De oorspronkelijke noodstaat (waar het eigenbelang de menschen in evenwicht houdt) groeit op tot een staat waar de (praktische) rede heerscht (Vernunftstaat). Het recht van de samenleving moet door de praktische rede afgeleid worden uit de zedelijke bestemming van den mensch. De regeerkracht en regeerkunst bestaat dus daarin, dat de vrijheid van den enkeling zoodanig wordt begrensd (en tegelijk geverbleedigd), dat deze vrijheid tezamen met de vrijheid van alle anderen een harmonie vormt. Een opvoedkundige taak heeft de staat niet. Hij heeft geen anderen plicht dan de handhaving van het recht (Ziehier het ideaal van het liberalisme!). De boosheid te bestrijden en de zedelijkheid te bevorderen is de taak van de cultuur.

In de verwachting van de toekomst der volken is Kant niet pessimistisch. Hij gelooft in den vooruitgang. Reeds het klagen over achteruitgang is een bewijsteeken van verbetering, want alleen de liefde tot het ideaal maakt den mensch ontevreden met de werkelijkheid, en het afkeuren van den oorlog is een element van vooruitgang naar den eeuwigen vrede.

Kant heeft een afzonderlijk, geestig en geestrijk geschrift gewijd aan dit thema, onder den titel: „Zum ewigen Frieden“¹⁾.

Hier kan men den denker echt als idealist leeren kennen.

Maar wijsgeerig, verstandig!

De wereldvrede is voor hem niet, gelijk voor

¹⁾ In „Stemmen des Tijds“, Juli 1915, publiceerde ik over dit boekje een artikel, sommigen, een liefhebberijprobleem om over te

boomen, noch ook een chiliastische waarheid, die men enkel heeft te verwachten, — het vraagstuk van den wereldvrede is voor hem een hoofdprobleem, met welks oplossing de menscheit staat of valt. Zonder wereldvrede geen vrijheid, geen gerechtigheid, op aarde. „En wat is het doel van het menschelijk geslacht, wanneer dit het doel niet is?“

Geheel in aansluiting aan zijn moraalfilosofie stelt Kant de volgende artikelen op tot een projekt van den wereldvrede.

Ten eerste: „De burgerlijke inrichting van elken staat moet republikeinsch zijn. De onderdanen moeten wezenlijk staatsburgers zijn en de koning moet zijn de eerste dienaar van den staat.“

Ten tweede: „Het volkerenrecht moet gegrond zijn op een bondgenootschap (foederalisme) van vrije staten“. Bij de natuurvölkeren heerscht, in de onderlinge verhouding, de haat en het geweld. De aangehoren boosheid kan echter overwonnen worden door de moraal. We zijn reeds op weg, want de beschaafde volkeren, wanneer zij oorlog voeren, doen dit in den naam van het recht, en dit zoeken van den schijn des rechts bewijst reeds moreelen zin. De moderne oorlogen zijn een handhaving en verdediging van vermeende rechten. Wat het proces bij de rechtbank voor den burger is, is de oorlog voor de natieën. Welnu, dan is de mogelijkheid denkbaar, dat tenslotte door een groote federatie van staten een volkerenrechtbank gevormd wordt, een statencongres, waar het proces der volkeren beslist wordt.

Kant heeft in dit opzicht een „profetischen geest“ getoond. De lijn der internationale verhouding beweegt zich in deze richting. We hebben reeds het beginsel (een eerste zwakke poging) van een volkerenbond en van een opperste gerechtshof.

Het derde artikel luidt: „Het wereldburgerrecht moet vastgelegd zijn door de voorwaarden der algemeene gastvrijheid“. De burgers van den staat moeten tevens wereldburgers zijn en de staten moeten aan elkaars burgers de gastvrijheid verleen, niet bij wijze van filantropie, maar als uitvloeisel van het volkerenrecht. De volken hebben een gemeenschappelijk recht op de aarde, aangezien alle menschenrassen eenzelfde oorsprong hebben.

De garantie voor den eeuwigen vrede zoekt, en ziet, Kant in het evenwicht der natuurinstincten, die neiging verloonen met elkaar te botsen, met het rijpend zedelijk, redelijk, inzicht van den mensch, waardoor hij naar den vrede jaagt om zijnszels wil.

Met een leukheid, die men van zulk een zwaar en stroef denker niet zou hebben verwacht, voegt Kant (op de manier der diplomaten) nog een „geheim artikel“ aan zijn wijsgeerig traktaat toe.

Zonder de booze werkelijkheid te noemen, dat de mannen van de sabel, in plaats van de mannen van het verstand, in den regel over oorlog en vrede beslissen, stelt hij in het geheim artikel den eisch: „De leerregels (maximes) der filosofen aangaande de voorwaarden tot de mogelijkheid van den eeuwigen vrede moeten door de ten oorlog toegeruste staten in beraad genomen worden“.

Let wel — Kant zegt niet (gelijk Plato), dat de filosofen moeten regeren, hij vraagt alleen, dat men naar den raad der wijzen zal luisteren. Met een fijne ironie (uit een diepen ondergrond van beheerschten toorn) verzoekt hij, dat de andere wetenschappen, met name de juridische, de filosofie niet al te zeer als dienstmaagd (Asschepoester?) behandelen, maar, wanneer ze het doen, dat ze dan deze dienstmaagd vergunnen hare genadige meesteres niet alleen den sleep na, maar ook de fakkel vooruit te dragen!

Ja, het is waar, wanneer zal de wereld zoo verstandig worden, het bewind toe te vertrouwen aan de verstandigsten.

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Als van oude prenten

(De geschriften van L. E. en Ignatia Lubeley).

III.

„Friesche Jayke“, „Levensbeelden“.

Naast de in het vorig artikel besproken oudere romans van L. E., „De Sterkste“ en „Mietje van der Dussen“, verscheen in 1922 nog een roman: „Friesche Jayke“.

Wat ik nu ten aanzien van de beide eerstgenoemde geschriften opmerkte, omtrent milieu, personen en tijd van handeling, geldt ook voor dit boek. Ook hier weer een groot heerenhuis met al wat daar aan 18e eeuwse statie bij behoort, weer talrijke salon-visites, waar deftige dames met klinkende namen en modieuze geklede heeren van hooge waardigheid hun beleefdheden komen uitwisselen, weer lommerrijke buitenplaatsen, waar men heen rijdt met de in haar riemen veerende karos.

Maar in den inhoud is verschil. Nu is niet de analyse van de levensverhoudingen dezer menschen de hoofdzaak en de ontleedende beschouwing van hun doen en laten — nu is er één conflict, heel het boek door. Meer dus dan de beide andere

romans is dit een geregeld verhaal, al is er ook hier niet veel gebeuren en al blijft de psychologische analyse het voornaamste.

Friesche Jayke is een jong meisje, Jayke Vegelin van Claerbergen, een wees. Haar vermogen bestaat uit een klein stukje land, dat de overige familie een uitkomst, dat een rijke, oude nicht, mevrouw von Schlippenbach, die een deftig huis bewoont in 't Haagsche Voorhout, zich over het kind ontfermt en haar opneemt in huis. Mevrouw von Schlippenbach doet zulks uit liefde voor haar overleden tweeden man, een Vegelin, oom van het kind, maar ook omdat ze graag iemand heeft voor wie ze zorgen kan en die, niet als dienstpersoneel maar als eigen, steeds om haar heen is.

Vol moed gaat Jayke het nieuwe leven, dat zoo veel aantrekkelijker is dan kostschoolwang, beginnen. Maar de vreemde duurt niet heel lang. Jayke is een weinig levendig kind, dat geen bekoring vindt in de visites en de statie, waar Nicht in leeft. En deze, teleurgesteld in Jayke, is knorrig en ontevreden. Een strenge, bazige vrouw, zeer gesteld op vormen en goeden toon, kan ze zich niet verzoenen met Jayke's weinige zorg voor haar kleeding en apathie tegen alles wat juist haar eigen leven vervult.

Zoo leven deze beide menschen naast elkaar, beide onbevredigd en elkander niet begrijpend. Jayke heeft maar één wensch: naar Friesland te gaan, de plaats van de herinneringen van haar vroegste jaren weer te zien. Ze wil naar haar zuster, Lonneke, die te Britsum woont, waar ze met dominee Frieswijk is getrouwd.

Nicht kan zich die wensch niet begrijpen. Waar toe zal Jayke de dagenlange, moeilijke reis naar Friesland ondernemen, terwijl ze in Den Haag en op de buitenplaats Leeuwenbergh alle diversiteiten vinden kan, dat denkbaar is! Zoo blijft de zaak hangen — maar Jayke wordt stiller, lusteloos. Ten slotte wordt ze ziek en ligt maandenlang te bed. De dokter, die de oorzaak der ziekte begrijpt, weet mevrouw met veel omzichtigheid van woorden over te halen tot toestemming in de reis naar Friesland. Dan knapt Jayke zien, deroef op — tot ergernis nu van Nicht, die daardoor versterkt wordt in haar meening, dat heel de ziekte slechts inbeelding is geweest. Maar ze houdt zich aan haar woord en laat Jayke gaan, echter niet, dan nadat deze belooft heeft, na drie maanden te zullen terugkomen.

Eenmaal in Friesland, wil Jayke niet meer terug, en ondanks de tegenwerpingen van haar zuster en zwager en de boosheid der familie volhardt ze bij dat besluit.

Eerst als haar oom en voogd, de oude Johan Vegelin, haar er aan herinnert, dat ze belooft heeft terug te komen en dat een Fries nooit zijn woord breekt, geeft ze toe. Maar ze formuleert daarbij een aantal voorwaarden die Nicht zal moeten inwilligen, en de goede Vegelin, schoon ontevreden over Jayke's houding, reist naar Den Haag. Hij volbrengt zijn moeilijke opdracht; Nicht, die, zonder het te willen bekennen, naar Jayke verlangt, stemt in de eischen toe, al kan ze de billijkheid ervan niet inzien. En Jayke gaat terug, met tegenzin in 't hart, noodgedwongen.

Nicht ontvangt haar zoo vriendelijk haar mogelijk is — maar heel gauw is het haar duidelijk, dat Jayke niets veranderd is. En dan gaat het besluit tot definitieve scheiding van Nicht zelf uit.

Jayke vertrekt en gaat wonen op een eenvoudige kamer in Leeuwarden. In 't eerst is ze erg gelukkig, tevreden, ondanks de versobering in haar leven. Maar spoedig gaat de eenzaamheid haar drukken; Lonneke en heel de verdere familie keurt haar houding af; men bemoeit zich weinig met haar. De eenige afwisseling in haar leven is de wintersche ijsport, waaraan heel Friesland deelneemt, die over al de menschen een feeststemming brengt, en dus scheidingen wegneemt.

Zoo vindt de gedachte van haar voogd eenigen ingang, dat ze naar Nicht teruggaan zal. Nicht wordt gepolst, toont zich niet afkeerig en Jayke schrijft. Ze verwacht een blijden brief terug, maar Nicht, die zich met haar nieuwe juffrouw van gezelschap best bevindt, en niet veel verwachting meer van Jayke heeft, stelt nu op haar beurt voorwaarden, en laat de beslissing aan Jayke.

Deze is zeer gegriefd, maar met het oog op de familie durft ze niet aanstands weigeren. In de moeilijkheid, waarin ze verkeert, zoekt ze steun bij Hendrik Frieswijk, dominee te Idaard, broer van haar zwager, met wien ze vroeger kennis gemaakt heeft en dien ze nu toevallig ontmoet. Deze lost dan de moeilijkheid zeer probaat op, door haar ten huwelijk te vragen.

De lezer vergeve mij dit lange inhoudsoverzicht; het is noodig, willen we begrijpen, wat de hoofzaak is van dezen roman. Duidelijker immers dan uit vele omschrijvende woorden blijkt deze uit het verhaal zelf.

Want nu zien we, dat het conflict, hier geteekend, is de reeds in zoovele boeken behandelde strijd tusschen vermeend geluk en onbevredigende werkelijkheid, de strijd, die onverhinderd ontstaat uit ontevredenheid van gemoed en eigenmachtig grijpen naar verbetering. 't Is hetzelfde conflict, dat ik reeds eerder in ons blad behandelde naar aanleiding van den modernen tendenz-roman, dat reeds onderwerp was van romanproductie in den tijd van Jayke zelf („Saartje Burgerhart"). 't Is de innerlijke tegenzin tegen wat in 't oog van anderen groot geluk is en daarom door niemand begrepen wordt, die het conflict scherp maakt en onvrede brengt in het hart. Goed gezien, is dat ook Jayke's historie en door deze stof is „Friesche Jayke" een moderne roman.

Maar — en zie hier de reden, waarom het boek bij de moderne productie achter staat — het conflict komt in Jayke's geschiedenis te weinig uit. Zoolang ge haar heimwee voelt naar Friesland, verstaat ge, dat de genietingen in het huis van Nicht von Schlippenbach haar niet bevredigen kunnen. Wel is Jayke's apathische houding bij het onvriendelijke en onhartelijke af, maar ge ziet toch iets van een conflict, omdat Nicht, ego-centrisch als ze is, niets begrijpt of begrijpen wil van haar diepst verlangen. Maar als na de scheiding Jayke in Friesland is en ze, volkomen vrij in haar gaan en staan, er niet zooveel van genieten kan als ze zelf maar wil, dan leest ge hoe ze zich eenzaam voelt, omdat ze altijd op haar stijf-burgerlijke kamer in een Leeuwarder straat zit opgesloten. Dan heeft ze behoefte aan vrienden, aan omgang, aan dat wat bij Nicht haar grootste tegenzin was. Er moge psychologische verklaring voor dit verschijnsel zijn, de scherpheid van het conflict, dat is dus eigenlijk het conflict zelf, is weg. En daarmee verdwijnt gelijkelijk de sympathie, die ge, zij het zwak, voor Jayke had gevoeld. Ge begint de oorzaak van Nicht's houding in Jayke zelf te zoeken en de glans van luxe en genieting, die door Jayke's triestheid voor u was verdoft, glimt weer op voor uw oog.

Sterker wordt weer de actie als de omstandigheden andermaal het conflict doen groeien, als Jayke komt te staan tusschen de hooghartige bejegening van Nicht, die van een teruggaan naar Den Haag haar doet afschrikken, en de rechtmatig te verwachten hoosheid der familie, als ze niet gaat. Maar dan komt een oplossing, die geen oplossing is, omdat ze buiten de scherpheid van het conflict omgaat: twee naar elkaar loopende lijnen die elkaar niet bereiken vormen geen hoek en hebben dus geen verband. Het huwelijksaanzoek van Hendrik Frieswijk is geen oplossing van het conflict, maar een wegwerken, een terzijdestelling. En daarmee zijn we afgeraakt van het terrein der psychologie en loopt heel de analyse in 't zand.

Nu moeten we voorzichtig zijn. „Friesche Jayke" is een historische roman, bewerkt volgens werkelijke gegevens; en de nauwkeurigheid der Schrijfster, die we uit haar andere boeken kennen, doet de kans aan waarschijnlijkheid winnen, dat de feiten in hoofdzaak zich zoo voorgedaan hebben. We hebben in ieder geval niet het recht dezen roman te beoordeelen, zooals we andere soortgelijke romans mogen beschouwen.

Maar, als dan de ondergrond inderdaad een historische is, dan ware een andere vorm van bewerken der stof beter geweest, dan zou een psychologische analyse der verhoudingen als in „Mietje van der Dussen" veel meer bevredigd hebben. Voor mijn gevoel heeft de Schrijfster in „Friesche Jayke" losgelaten wat juist haar zeer bijzonder talent is, den eenvoudigen, beschrijvende vorm van mededeelen, waarachter schijnbaar onopzettelijk, maar juist daardoor zoo echt, de zielkundige waarneming staat. En aan den anderen kant, gebonden als ze was aan haar historische stof, kon ze ook weer niet het conflict psychologisch doen groeien tot een onvermijdbare catastrofe, die een beslissing naar de eene of andere zijde zijde brengen zou. Door op deze wijze haar stof te bewerken, kon de Schrijfster niet ontkomen aan het gevaar, dat in de tegenstelling historie en roman altijd ligt opgesloten en die sommige historische onderwerpen voor een behandeling in romanvorm ongeschikt doet zijn.

De milieu-beschrijving met al wat daarbij behoort, is zeker niet minder verdienstelijk dan in elk der andere boeken van L. E., maar zij leidt daarvan de aandacht af door het gebeuren te accentueeren en dus heft deze verdienste het nadeel, dat uit dit laatste voortvloeit, niet op.

Bijzonder sterk daarentegen spreekt ze uit de schets: „In de Generaliteitslanden" van den bundel „Levensbeelden". Dit boek is weer een samenvoeging van losse verhalen en in zulke op zichzelf staande „levensbeelden" is de Schrijfster altijd 't meest in haar kracht.

In elk der schetsen van dezen bundel is een jonge vrouw de hoofdpersoon. Zoo is Francosa Caestecker de voornaamste figuur uit het genoemde verhaal, dat ons verplaatst naar de Peellanden in den tijd der Spaansche successie-quaestie (begin 18e eeuw). Haar vader is daar een machtig man als door de Staten-Generaal gesteund protestantsch magistraat in het geheel Roomsche land. En nu is de buitengewone eenzaamheid van deze „standsjofer" als gevolg juist van haar stand, het psychologische moment in dit verhaal, dat weer geheel onopzettelijk in de sober-gestelde mededeelingen tot uiting komt. De milieu-beschrijving is, als in het overige werk, hier weer de hoofzaak en daardoor heeft deze schets ook weer al de verdiensten, die ik in het voorafgaande als karakteristiek voor de productie van L. E. aantoonde.

Behalve een paar vertellingen uit het Westfaalsche land bevat de bundel „Levensbeelden" de schets: „Een Koningsdochter", de van alle romantisme ontdane levensbeschrijving van Marie Thérèse de France, de droeve dochter van het ongelukkige koningspaar Lodewijk XVI en Marie An-

toinette. De beschrijving van deze tragische figuur, wier leven één lange en diepe lijdensweg is geweest, is een van de beste proeven van historisch proza, die ik ken; ik herinner mij niet, dat ik ergens elders deze koningsdochter zoo getoekend heb gezien: een echte koningsdochter, drie maal bannelinge in den vreemde en uitgestooten door haar volk en toch vol liefde voor haar land en vol deernis met haar volk, die stierf met de bede: „Ik bid God Frankrijk te willen zegenen, dat ik altijd liefgehad heb, zelfs temidden mijner bitterste smarten" en op wier grafzerk gebeiteld werd het woord van Jeremia: „O gij allen, die over den weg gaat, blijft staan, en ziet, of er een smart is gelijk aan de mijne".

De lectuur van dit historie-fragment is én door de zuivere psychologische analyse én door de niet talent weergegeven historische omgeving, verhelderend en verheffend. Ik beveel dit stuk in 't bijzonder onzen jongen studeerenden aan. Ze zullen er meer aan hebben dan aan vele levensfilosofieën der moderne literatuur.

C. T.

Correspondentie. Een onzer lezers vraagt mij, waar de in deze artikelen genoemde boeken zijn uitgegeven. „Silhouetten" en „Onder de Republiek" verschenen bij Holkema en Warendorf, te Amsterdam, die ook de uitgevers zijn van het mooie boek van J. E. „Twee levens". De overige hier besproken romans zijn alle uitgaven van G. J. A. Ruys, Utrecht.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Een en ander.

Minder juist.

Volgens „De Heraut" zou de uit Indië teruggekeerde miss, dienaar Ds Netelenbos, zich bij den kerkeraad van Utrecht beklagd hebben over de geringe belangstelling, welke in onze kerkelijke pers aan de zending wordt gewijd; zelfs belangrijke vraagstukken als scheiding van den medischen dienst van de kerkelijke zending, om dezen aan vereenigingen op te dragen, waren met een droevig stilzwijgen genegeerd.

Wij zullen volstrekt niet beweren, dat onze pers niet meer aandacht aan de zendingzaken zou kunnen geven. Doch Ds Netelenbos moet niet overdrijven, en daardoor tot lastbare onjuistheden komen. Wij weten niet welke bladen Ds Netelenbos leest; het is niet van hem te eischen, dat hij h.v. op „De Heraut" en „De Reformatie" is gebouwd, welke beide bladen de kwestie van de losmaking van den medischen dienst wel hebben behandeld; wij deden dit in nummer 17 in een breed artikel onder den titel: „Een reformatorisch rapport". Maar als Ds Netelenbos onze pers in staat van beschuldiging stelt, moet hij eerst onderzoeken, of deze dingen wel al zoo zijn; nu heeft hij dit blijkbaar niet gedaan.

Daarmee is echter de opmerking niet van de baan, dat de zendingzaken meer konden worden behandeld. Nu kunnen wij over andere bladen niet oordeelen; maar „De Reformatie" heeft steeds zoo overvloedige copie, dat de zending meermalen in het gedrang komt; de artikelen hierover liggen dikwijls weken, soms maanden op plaatsing te wachten.

Als Ds Netelenbos uitgerust zal zijn, zal hij ongetwijfeld meewerken aan een nog betere en volledige voorlichting inzake de zending. Reeds eenige malen hebben wij de opmerking gemaakt, dat onze teruggekeerde zendingzaken meer van zich moesten laten hooren. Beginne dan van Ds Netelenbos de victorie!

De Hervormde Kerk en de zending.

De broeders in de Herv. Kerk, die hun kerk in nauwer verband met de zending willen brengen, rusten niet. Op 1 Febr. hadden afgevaardigden van de Classicale Zendingcommissies hierover reeds vergaderd, en 25 April hebben ze dit nogmaals gedaan.

Natuurlijk wordt verbetering gezocht bij en verwacht van de alles regelende synode. Daarom werd voorgesteld verschillende wijzigingen en aanvullingen te vragen in het Algemeen Reglement, waarbij o.a. aan een kerkeraad wordt opgedragen een zendingcommissie te benoemen, terwijl de classes ook zendingcommissies uit haar midden hebben te benoemen.

Wat de taak dezer commissies zal zijn? De gemeentelijke zendingcommissies zouden niet meer te doen hebben, dan gelden te verzamelen en die te storten in de classicale zendingkas, en belangstelling voor de zending te wekken.

Aan de classicale zendingcommissies zou moeten worden opgedragen het geven van voorlichting en leiding aan de plaatselijke commissies, het houden van zendingbijeenkomsten, het uitgeven van een zendingblad, het verzamelen en beheeren van geld, om daarvan verantwoording te doen aan de classicale vergadering.

Ook zou het de taak dezer commissies zijn, om zich op de hoogte te stellen van hetgeen door de zendingcorporaties binnen de classe wordt verricht, om een of meerdere zendingsposten dezer corporaties voor haar rekening te nemen, of andere classes daartoe te helpen, en om de eenheid en

aanwerkin-

raties te v-

Dit alles

dan tot ver-

dingsvereen-

Dat kan

Daarom

gloten aan

eenr. comr-

verhand tus-

is de bedoel-

wij echter

zal worden

commissie

mannen des

grenzen der

heeft de ver-

vereeniging

wezenlijken

centralen zo

wiens leidin

opgedragen

waarin de

worden vas

inderdaad

spreken!

Worden o

den de zen

maagden d

Met belar

schijn, ons

kanten cirk

Herv. Kerk

ding toch e

ben moet

der genoem

op het kies

lijk ze in a

In verhar

predikanten

nl. dat „te

secundair l

Ds Lindend

kende corp

richting; er

sonen in de

de „richtin

Wij kunn

de Herv. K

maken, zon

dus „belij

ding moder

schappelijk

Ach armel

In de lau

weken van

lijksche Ze

den word

De progn

Bekende

Berlijn en

wacht. Ook

leiden over

Dit over

van Posso

van het Ev

Wij doen

nog niet e

bij het Bure

De Bilt

Wie de

er in den r

zich daar

Wij doen

„Bij deze

druk leggen

het deelen

kringen en

Zending."

S

Hooggeach

Evangelisa

en dankbaar

niet onbetui

taak voor

dat onze E

leven van d

levens zij, c

soms de a

Heere des

gund een t

heel braak

ik zeggen i

zielen, die

kunnen wor

De